

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
(พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2567)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2567)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล

พิมพ์เผยแพร่ออนไลน์ มกราคม 2567

แหล่งเผยแพร่ ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้
www.curriculumandlearning.com

พิมพ์ที่ ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, กรุงเทพมหานคร
หนังสือเล่มนี้ไม่มีลิขสิทธิ์ จัดพิมพ์เพื่อส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และการแบ่งปัน

คำนำ

หนังสือ “รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย” เล่มนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแก่นขององค์ความรู้ (Concept) ของการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหาสาระต่างๆ ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบบา (Hilda Taba) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter F. Oliva) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของวิชัย วงษ์ใหญ่ และการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาหลักสูตรได้พอสมควร

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล

สารบัญ

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler)	1
2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba)	6
3. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander)	11
4. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter F. Oliva)	15
5. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของวิชัย วงษ์ใหญ่	17
6. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย บรรณานุกรม	19 23

บัญชีแผนภาพ

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์	5
2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา	7
3. ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล	8
4. รูปแบบการออกแบบหลักสูตรของทาบา	10
5. ความคิดรวบยอดระบบหลักสูตรของเซเลอร์ และอาเล็กซานเดอร์	11
6. ระบบหลักสูตรของเซเลอร์ และอาเล็กซานเดอร์	12
7. กระบวนการวางแผนพัฒนาหลักสูตร	13
8. การวางแผนโครงการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ	14
9. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา	16
10. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของวิชัย วงษ์ใหญ่	18

บัญชีตาราง

1. จุดเน้นและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

20

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

ในแวดวงวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ มีนักวิชาการที่ศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางด้านการพัฒนาหลักสูตรจนเป็นที่ยอมรับหลายคน เช่น ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ทาบา (Hilda Taba) เซเลอร์และอาเล็กซานเดอร์ (J. Galen Saylor & William M. Alexander) โอลิวา (Peter F. Oliva) เป็นต้น นักวิชาการทั้งหลายเหล่านี้ได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรขึ้นบนพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน และได้ถูกใช้เป็นแม่แบบสำหรับการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการรุ่นหลังต่อมา

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย (contemporary curriculum development model) หมายถึง แบบแผนขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการ และได้รับการนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาหลักสูตรทุกประเภทและระดับการศึกษา เปรียบเสมือนแผนที่ของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ มีแนวคิดหลักที่สำคัญ คือ “เป้าหมายและวิธีการ” (*ends and mean approach*) และจากแนวคิดดังกล่าวทำให้ไทเลอร์ได้นำเสนอ หลักการและเหตุผลสำหรับการสร้างสูตร เรียกว่า “Tyler's rationale” ซึ่งใช้เป็นหลักการสำหรับการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้ (Tyler, 1949: 1)

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่โรงเรียนควรบรรลุคืออะไร
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรที่สามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
3. ประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้สามารถจัดให้มีประสิทธิภาพอย่างไร
4. เราจะสามารถทราบได้อย่างไรว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ไทเลอร์ระบุว่านักพัฒนาหลักสูตรควรตอบคำถามทั้ง 4 ข้อนี้ ให้ชัดเจนตามลำดับ เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรมีประสิทธิภาพ ซึ่งการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่ชัดเจน

2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

จะทำให้ง่ายในการคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตอบสนองจุดมุ่งหมาย รวมทั้งส่งผลต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

การพัฒนาหลักสูตรของไทยเลอวีให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ได้แก่ การศึกษาผู้เรียน การศึกษาสังคม การศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ ตลอดจนปรัชญาสังคม และปรัชญาการศึกษา เพื่อนำมาสังเคราะห์กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาชั่วคราว เมื่อได้จุดมุ่งหมายชั่วคราวแล้วยังต้องนำทฤษฎีการเรียนรู้ ปรัชญาสังคม และปรัชญาการศึกษา มากลั่นกรองจุดมุ่งหมายชั่วคราวนั้นให้เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่แท้จริง

นอกจากนี้ไทเลอร์ยังได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้เรียนเป็นอย่างมาก และมีแนวคิดว่าการศึกษาคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ทั้งด้านความคิด การปฏิบัติ และด้านเจตคติ โดยระบุเหตุผลความจำเป็นของการศึกษาความต้องการของผู้เรียน ว่าผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และชุมชน การทราบช่องว่างระดับพัฒนาการของผู้เรียนในปัจจุบันกับมาตรฐานทั่วไปจะช่วยแนะแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาได้ถูกต้อง ส่วนวิธีการศึกษาความต้องการของผู้เรียน การสำรวจความสนใจของผู้เรียน มีหลากหลายวิธีการ เช่น การสัมภาษณ์ การสอบถาม การสังเกต พฤติกรรม เป็นต้น ซึ่งการให้ความสำคัญกับการศึกษาความสนใจของผู้เรียนนี้ สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาพัฒนาการนิยม (progressivism education) ที่มีจุดเน้นว่า การจัดการศึกษาที่ดีต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติและศักยภาพผู้เรียน การเรียนรู้เกิดจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัว และเรียนรู้จากการประสบความสำเร็จ รวมทั้งมีสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนมีความสุขในการเรียนรู้

ความซับซ้อนทางสังคมที่ทำให้การดำรงชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีการศึกษาสังคม และนำมาพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตร เช่น สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม นอกจากนี้ยังมีลักษณะเป็นสังคมเมือง สังคมกึ่งเมือง สังคมชนบท สังคมที่เป็นอุตสาหกรรม สังคมธุรกิจ สังคมเกษตรกรรม และที่สำคัญคือ สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งความหลากหลายต่างๆ เหล่านี้ จะต้องถูกนำมาวิเคราะห์และนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคม

ส่วนการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ เกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนจะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี การใช้ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเป็นวิธีการที่ใช้กันโดยทั่วไปสำหรับการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ส่วนการศึกษาปรัชญาสังคม และปรัชญาการศึกษาช่วยทำให้เห็นจุดเน้นและเป้าหมายของพัฒนาคนและการจัดการศึกษาของ

แต่ละปรัชญา ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดจุดมุ่งหมายการศึกษา ส่วนการศึกษาจิตวิทยาการเรียนรู้ จะใช้ในการกลั่นกรองจุดมุ่งหมายการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติและศักยภาพของผู้เรียน

ในด้านการเรียนรู้ ไทเลอร์ระบุว่าประสบการณ์การเรียนรู้ (learning experiences) นั้นไม่ได้หมายถึงเนื้อหาสาระ (content) ที่อยู่ในหลักสูตร หรือกิจกรรมที่ผู้สอนให้ผู้เรียนปฏิบัติ แต่การเรียนรู้ เป็นปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมหรือกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้น ดังนั้น ประสบการณ์การเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาคัดเลือกอย่างดีที่สุดซึ่งไทเลอร์ได้ระบุหลักการไว้ดังนี้ (Tyler. 1949: 65 – 81)

1. ผู้เรียนต้องได้เรียนรู้อย่างสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้
2. กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ
3. กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้
4. กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้หลายอย่างอาจนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ข้อใดข้อหนึ่ง
5. กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเดียวอาจนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้หลายข้อ
6. กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีจะสนับสนุนผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ด้านต่างๆ เช่น ทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ เจตคติที่ดีต่อสังคม ความสนใจ และแรงจูงใจ เป็นต้น

ไทเลอร์ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ว่าต้องมีความต่อเนื่องทั้งในด้านเวลาต่อเวลาและเนื้อหาต่อเนื้อหาหรือเรียกว่า ความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง (vertical) และความสัมพันธ์แบบแนวนอน (horizontal) (Tyler. 1949: 84) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้ (Tyler. 1949: 84 - 86)

1. ความต่อเนื่อง (continuity) หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวตั้งของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ จากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้น
2. ลำดับ (sequence) มีความเกี่ยวข้องกับเกณฑ์ความต่อเนื่อง หมายถึง ความสัมพันธ์แนวตั้งของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ จากสิ่งที่ไม่ซับซ้อนไปสู่สิ่งที่มีความซับซ้อน
3. บูรณาการ (integration) หมายถึง ความสัมพันธ์แนวนอนของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงความคิดรวบยอดต่างๆ เข้าด้วยกัน

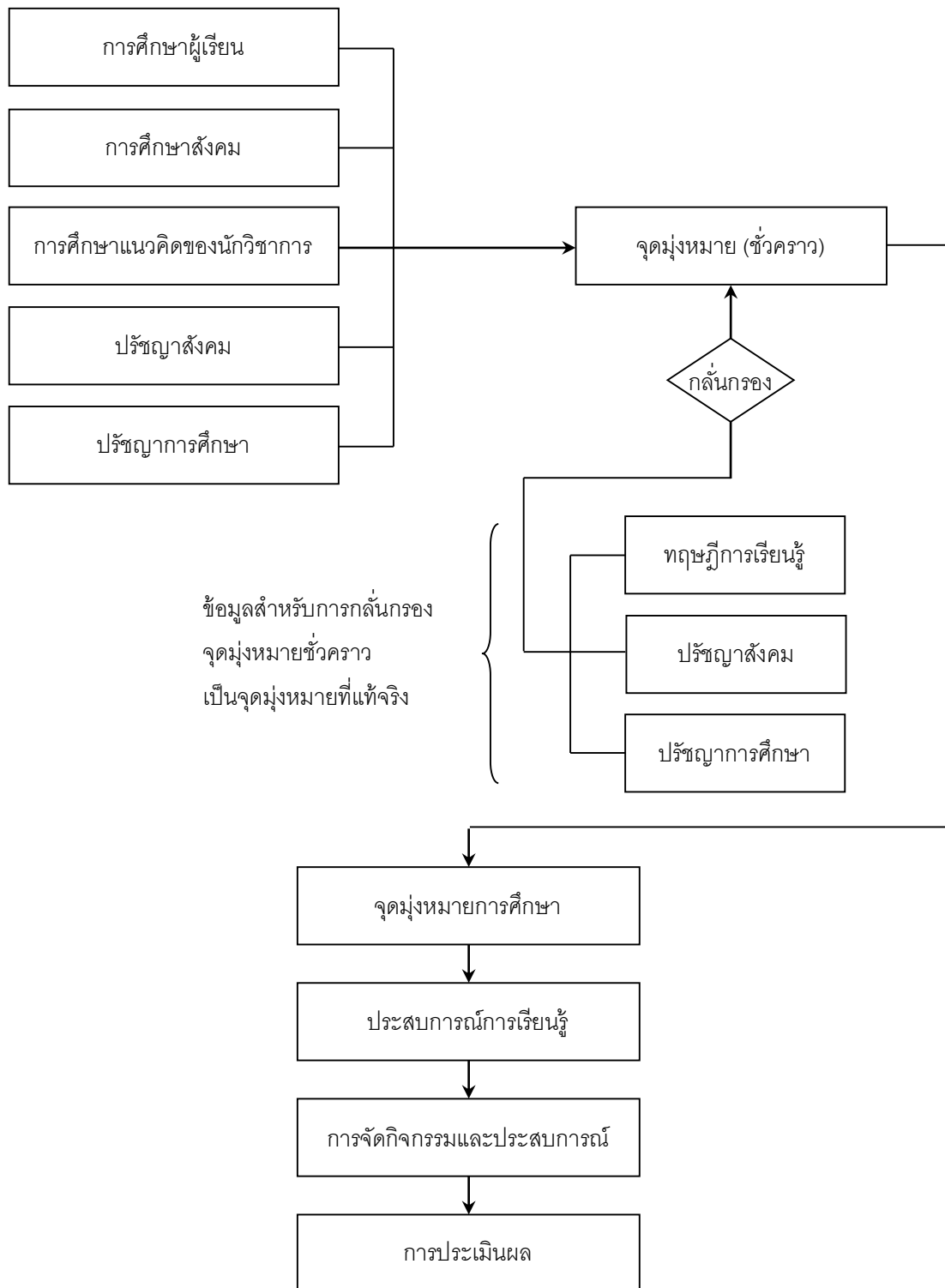
4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

สำหรับการประเมินผล ไทเลอร์มีแนวคิดที่สำคัญว่าเป็นการตรวจสอบการจัดกิจกรรมและ
ประสบการณ์การเรียนรู้ ว่าสามารถทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่
ซึ่งการประเมินหลักสูตรถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากของการพัฒนาหลักสูตร (Tyler. 1949: 104)

การประเมินผลในมุมมองของไทเลอร์ เน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียน
การประเมินผลจึงควรใช้วิธีการประเมินอย่างหลากหลายและมีความเหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการ
ประเมิน โดยที่การประเมินผลมีขั้นตอนดังนี้ (Tyler. 1949: 110 – 125)

1. การกำหนดพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้
2. การกำหนดสถานการณ์สิ่งเร้าให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้
3. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย
 - 4.1 ความเป็นปรนัย (objectivity)
 - 4.2 ความถูกต้อง (validity)
 - 4.3 ความเชื่อมั่น (reliability)
5. การประเมินผลและนำผลการประเมินมาใช้สำหรับการอธิบายผลการเรียนรู้
ของผู้เรียนทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ตลอดจนการอธิบายจุดดีและจุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข
หลักสูตร

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ มีจุดเด่นที่การศึกษาวิเคราะห์สิ่ง
กำหนดหลักสูตร ได้แก่ การศึกษาสังคม การศึกษาผู้เรียน การศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ ปรัชญา
สังคม และปรัชญาการศึกษา แล้วนำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายการศึกษาชั่วคราว จากนั้นใช้ทฤษฎี
การเรียนรู้ ปรัชญาสังคม และปรัชญาการศึกษา มากลั่นกรองจุดมุ่งหมายการศึกษาอีกครั้ง จนกระทั่ง
ได้จุดมุ่งหมายการศึกษาที่แท้จริง ทั้งนี้เป็นเนื่องจากไทเลอร์ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายการศึกษา
เป็นอย่างมาก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหลักสูตร และเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงไปสู่การคัดเลือก
ประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้
ต่อไป แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (ปรับปรุงจาก วิชัย วงษ์ใหญ่. 2554: 44)

2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba)

ทาบา (Taba) ได้เขียนหนังสือชื่อ “Curriculum Development: Theory and Practice” เมื่อปี ค.ศ. 1962 โดยได้นำเสนอสาระสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนไว้อย่างเป็นระบบ โดยที่ทาบาได้นำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการวางแผนหลักสูตร การออกแบบหลักสูตร การออกแบบหลักสูตร และยุทธศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ เช่น บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน การวิเคราะห์สังคม การวิเคราะห์วัฒนธรรม การวิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้ พัฒนาการทางสติปัญญา การถ่ายโยงการเรียนรู้ การเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น สำหรับการวางแผนหลักสูตร ทาบาได้ให้ความสำคัญกับความเป็นระบบ (system approach) ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย การกำหนดเป้าประสงค์ทางการศึกษา การวินิจฉัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดระบบเนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ การประเมินผลการใช้หลักสูตร และการพัฒนาหน่วยการเรียนการสอน (Teaching – Learning Unit)

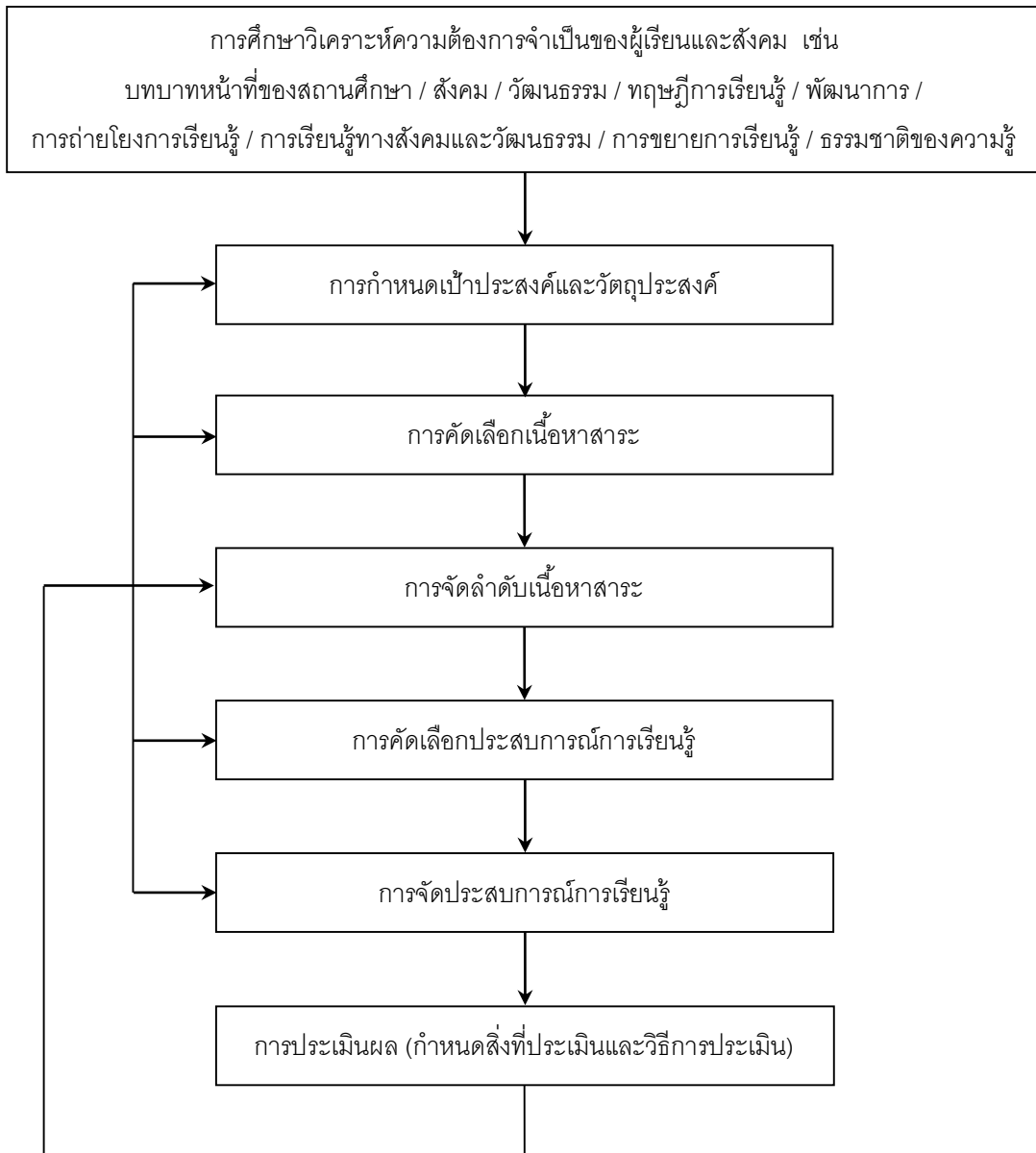
สำหรับการออกแบบหลักสูตร มีประเด็นสำคัญประกอบด้วย รูปแบบหลักสูตรประเภทต่างๆ และกรอบความคิดรวบยอดสำหรับการพัฒนาหลักสูตร และยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร มีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดยทีมงานหรือคณะกรรมการ

ทาบามีแนวคิดว่าหลักสูตร คือ แผนสำหรับการเรียนรู้ (plan for learning) ที่จะ เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โดยทาบาได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ (Taba. 1962: 12)

1. การวิเคราะห์ความต้องการ
2. การกำหนดวัตถุประสงค์
3. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ
4. การจัดระบบเนื้อหาสาระ
5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้
7. การประเมินผล เพื่อตรวจสอบคุณภาพของกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้

ว่าบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ โดยการกำหนดสิ่งที่ต้องประเมินและวิธีการประเมิน

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 7 ขั้นตอนของทาบา สามารถแสดงเป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังแผนภาพต่อไปนี้

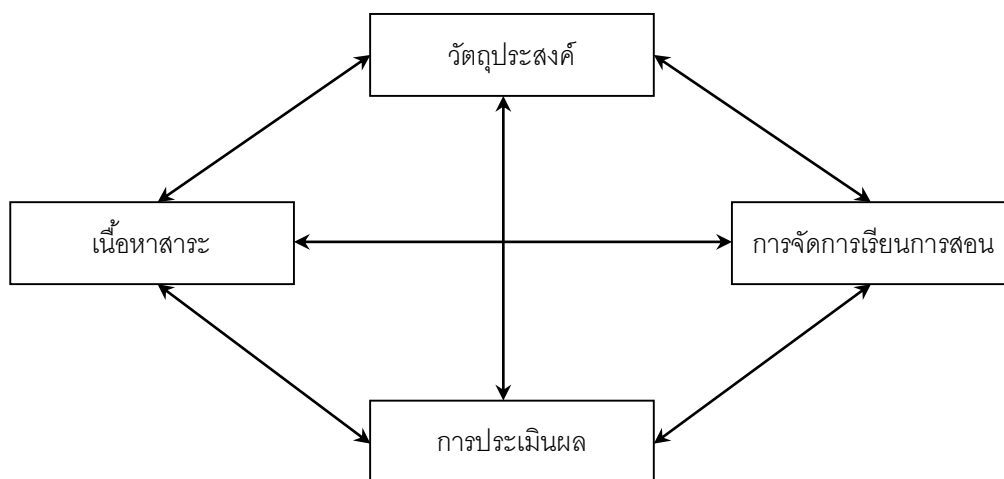

แผนภาพ 2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (ปรับปรุงจาก วิชัย วงษ์ใหญ่. 2554: 50)

8 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

ทาบาระบุว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ (objectives) 2) เนื้อหาสาระ (subject matter) 3) การจัดการเรียนการสอน (method and organization) และ 4) การประเมินผล (evaluation) (Taba. 1962: 422 – 424) โดยที่จุดเน้นของการพัฒนาหลักสูตรมี 5 ประการ ดังนี้ 1) ความสมดุลของแต่ละองค์ประกอบ 2) ความสอดคล้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน 3) มีหลักการและเหตุผล (rationale) หรือทฤษฎีรองรับ 4) การกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ตอบสนองประสบการณ์การเรียนรู้ และ 5) ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระและกิจกรรมกับธรรมชาติของผู้เรียน

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตร ทั้ง 4 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของทาบา (Taba. 1962: 424 – 426) แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

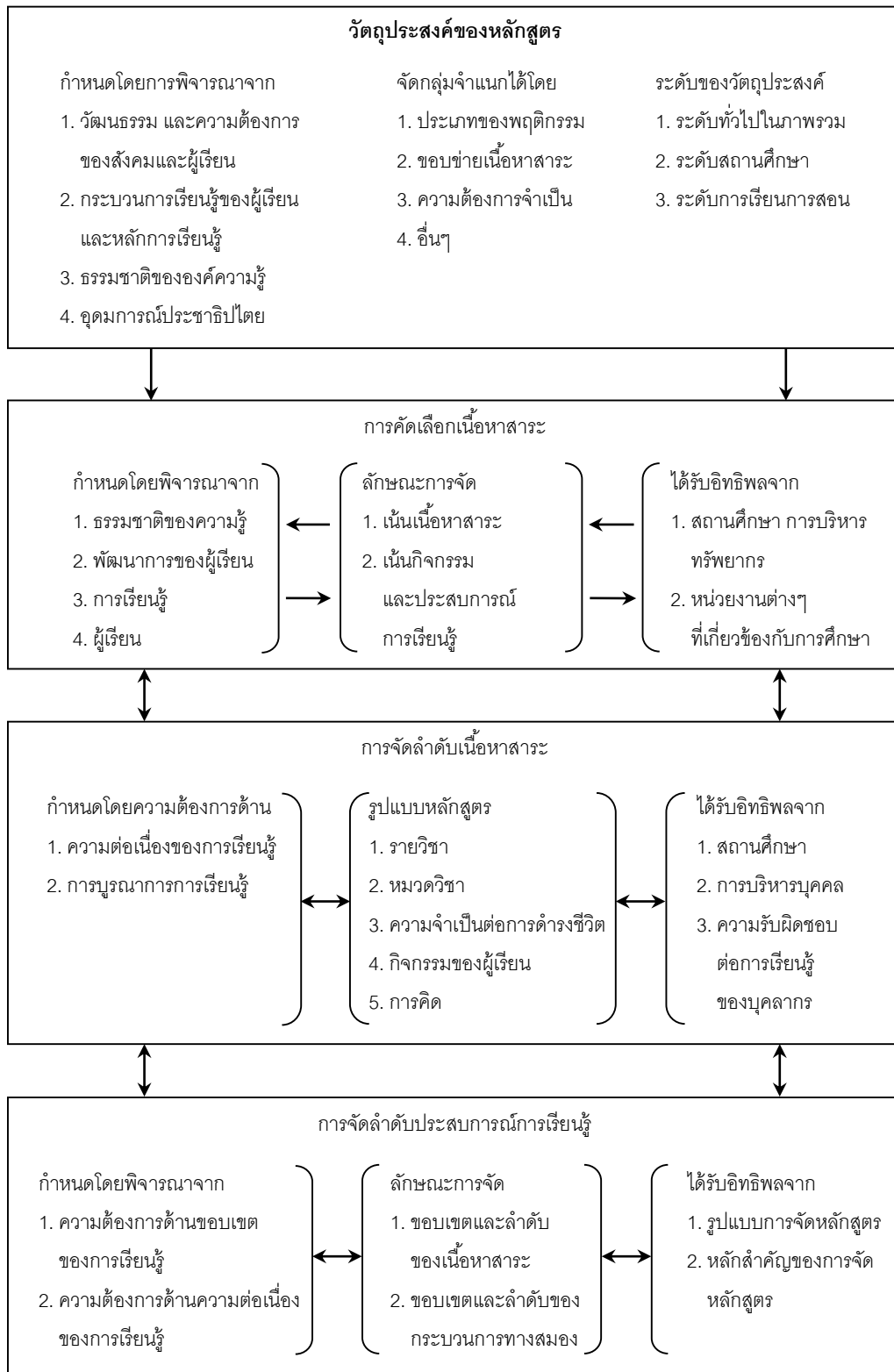
แผนภาพ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบของหลักสูตร ทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กันในเชิงเหตุผล 6 คู่ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์กับเนื้อหาสาระ 2) วัตถุประสงค์กับการจัดเรียนการสอน 3) วัตถุประสงค์กับการประเมินผล 4) เนื้อหาสาระกับการจัดการเรียนการสอน 5) เนื้อหาสาระกับการประเมินผล และ 6) การจัดการเรียนการสอนกับการประเมินผล

หลักการออกแบบหลักสูตรของทาบามีสาระสำคัญ 3 ประการที่ต้องนำมาพิจารณา ได้แก่ 1) ขอบเขต (scope) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียน 2) การจัดเรียงลำดับ (sequence) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องและเป็นระบบ 3) การบูรณาการ (integrated) เนื้อหาสาระกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน

สำหรับรูปแบบการออกแบบหลักสูตรของทาบามี (A Model for Curriculum Design) แบ่งออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) การคัดเลือกเนื้อหาสาระ 3) การจัดลำดับเนื้อหาสาระ และ 4) การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ โดยแต่ละระบบมีความเชื่อมโยงกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้ (Taba. 1962: 438)

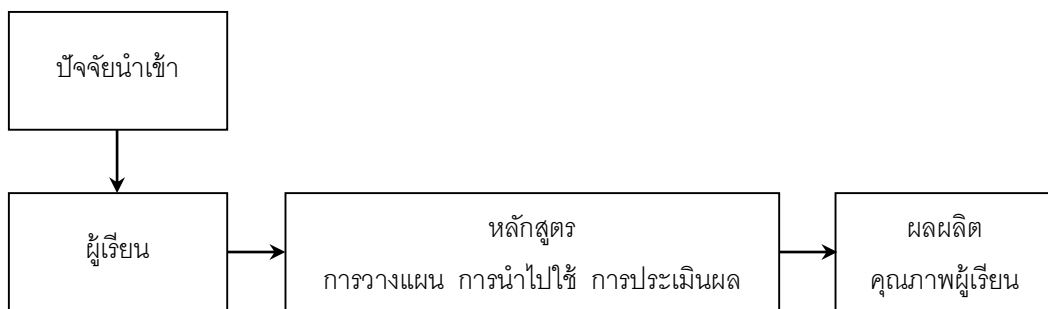
10 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

แผนภาพ 4 รูปแบบการออกแบบหลักสูตรของทาบา

3. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander)

จุดเน้นการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของเซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ คือ ความเป็นระบบ (curriculum as a system) ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า คือ ผู้เรียน 2) กระบวนการ คือ การวางแผนหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินผล 3) ผลผลิต คือ คุณภาพผู้เรียน ดังแผนภาพดังต่อไปนี้ (Saylor & Alexander. 1974: 22)

แผนภาพ 5 ความคิดรวบยอดระบบหลักสูตรของเซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์

จากแผนภาพข้างต้น เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ ได้นำมาขยายรายละเอียดเป็นการพัฒนาหลักสูตร โดยได้แสดงให้เห็นว่าระบบการพัฒนาหลักสูตร มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลผลิต (output)

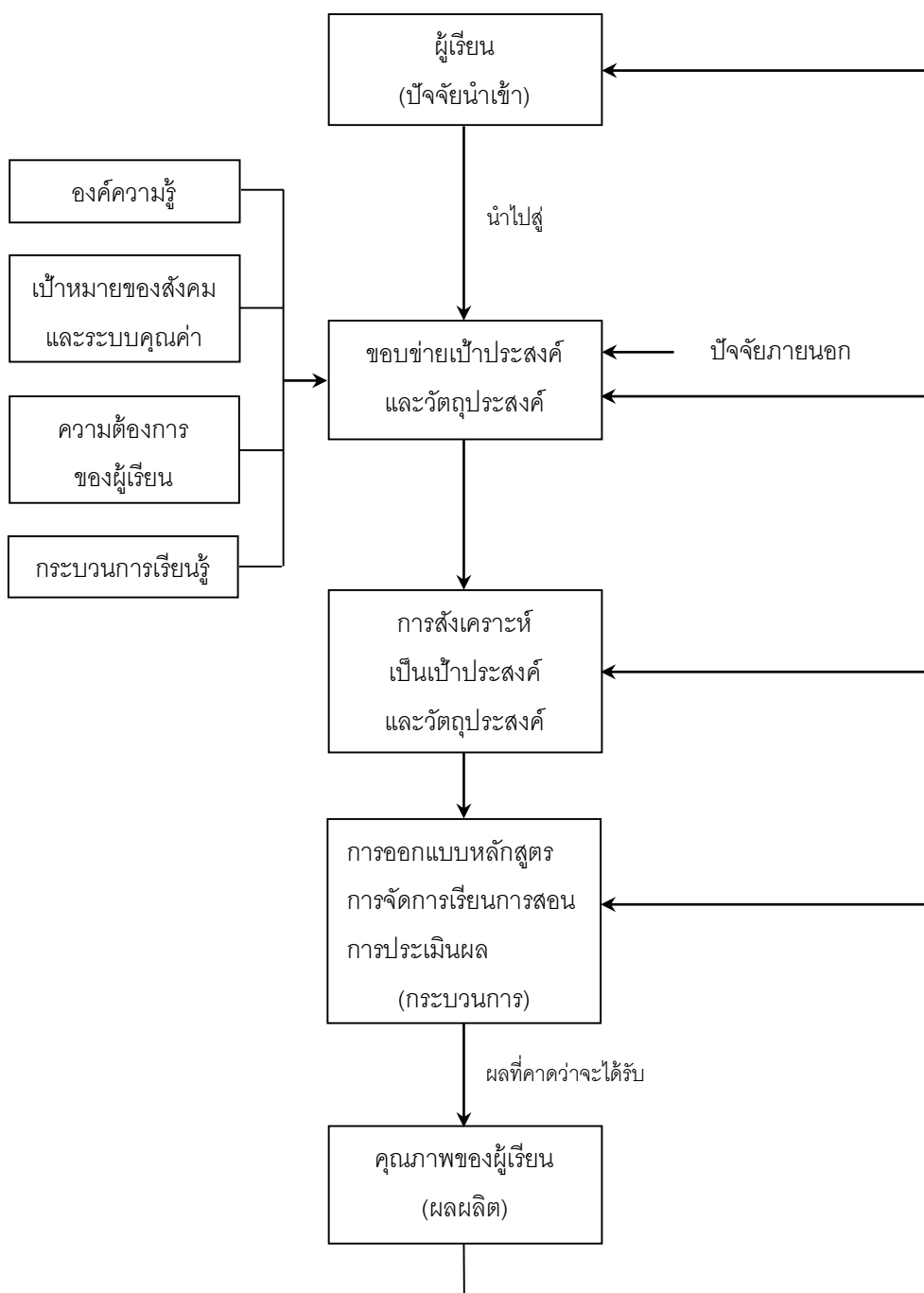
1) ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ผู้เรียนที่รับเข้าการศึกษาในหลักสูตรซึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างบุคคล (individual different)

2) การกำหนดขอบข่ายเป้าหมายประสงค์และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งต้องพิจารณาปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องร่วมด้วย ได้แก่ องค์ความรู้ เป้าหมายของสังคม ระบบคุณค่า ความต้องการของผู้เรียน และกระบวนการเรียนรู้

3) การสังเคราะห์เป็นเป้าหมายประสงค์และวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่มีความเฉพาะเจาะจง นำไปสู่การออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล

4) การออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร จนกระทั่งได้ผลผลิต คือคุณภาพของผู้เรียน แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

12 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

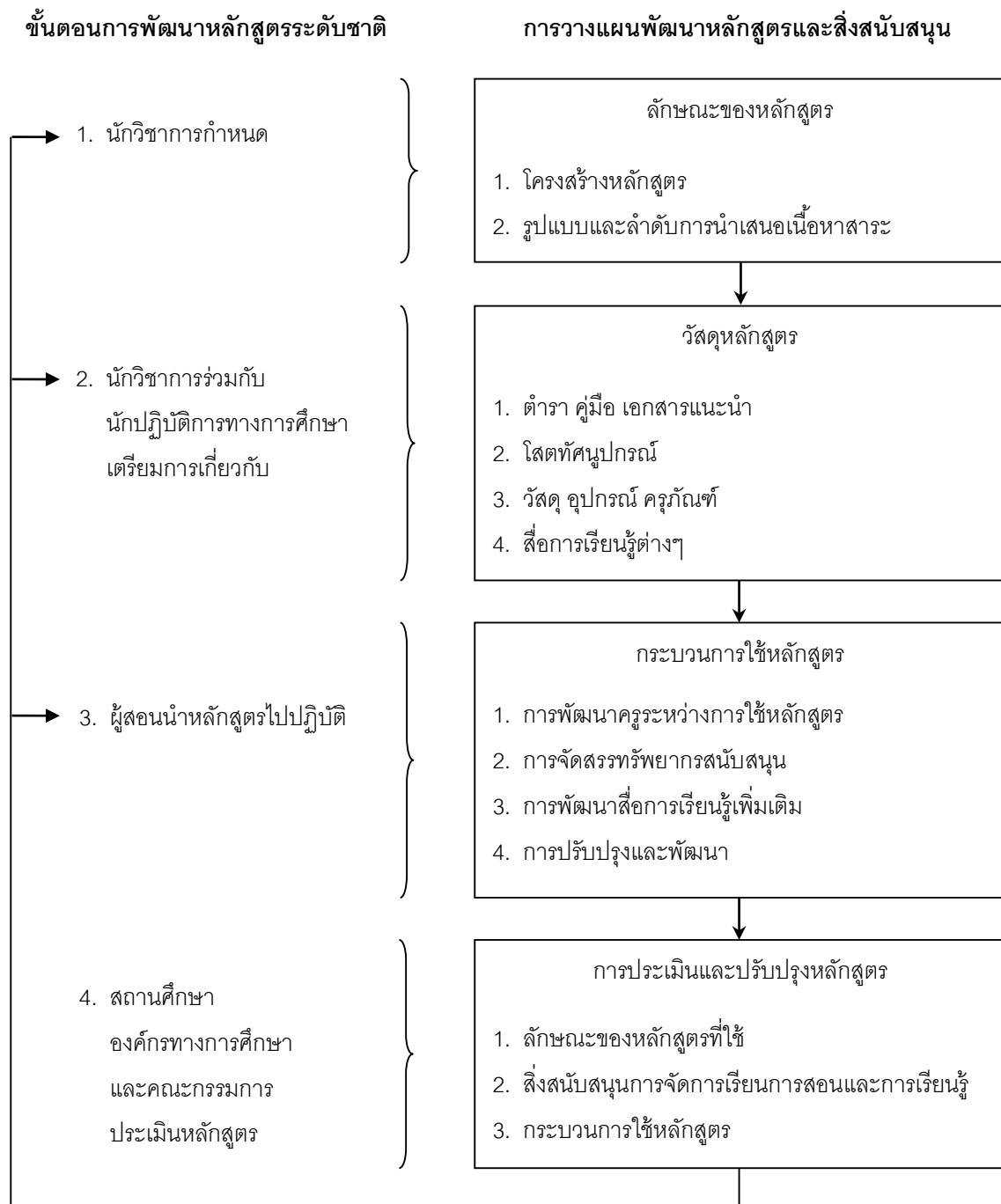
แผนภาพ 6 ระบบหลักสูตรของเซเลอร์ และอาเล็กซานเดอร์ (ปรับปรุงจาก Saylor & Alexander. 1974: 23)

สำหรับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซลล์อร์และอาเล็กซานเดอร์ ประกอบด้วยระบบหลัก 3 ระบบ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เป็นปัจจัยภายนอกเพื่อนำไปสู่การกำหนดเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ส่งผลไปที่การวางแผน และการออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ การประเมินหลักสูตร และการให้ข้อมูลย้อนกลับไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 7 กระบวนการวางแผนพัฒนาหลักสูตร (ปรับปรุงจาก Saylor & Alexander. 1974: 27)

นอกจากการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไปดังที่กล่าวมาแล้ว เซเลอร์ และ อาเล็กซานเดอร์ ยังได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติไว้อีกด้วย ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 8 การวางแผนโครงการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ (ปรับปรุงจาก Saylor & Alexander.

4. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter F. Oliva)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา มีความเป็นระบบที่ชัดเจนมาก ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรทั้งระบบ รวมทั้งระบบการเรียนการสอนที่อยู่ภายในระบบการพัฒนาหลักสูตร มีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

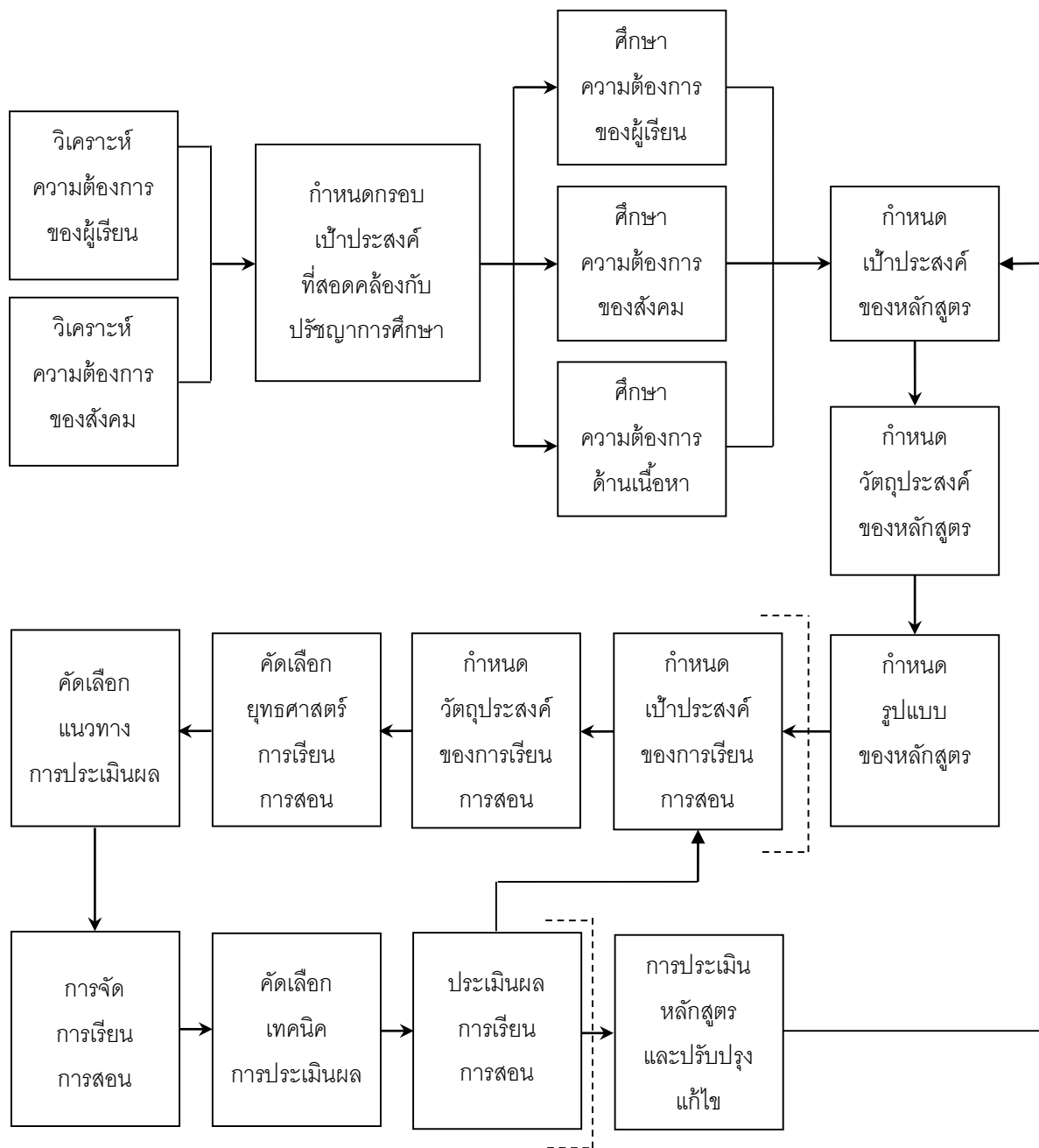
- 1) เป็นรูปแบบที่มีความเป็นระบบและสะท้อนรายละเอียดระบบการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน
- 2) ระบบการประเมินผลในรูปแบบสะท้อนการประเมินการจัดการเรียนการสอนและการประเมินหลักสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกัน
- 3) สะท้อนความเชื่อมโยงกันระหว่างการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนชัดเจน

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา มีองค์ประกอบ 3 ส่วนหลักๆ ได้แก่ 1) ระบบการวางแผนและออกแบบหลักสูตร และ 2) ระบบการใช้หลักสูตร และ 3) ระบบการประเมินหลักสูตร

สำหรับระบบการวางแผนและออกแบบหลักสูตร ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม สังเคราะห์ร่วมกันแล้วกำหนดเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่สะท้อนปรัชญาการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมากำหนดความต้องการของผู้เรียน สังคม และเนื้อหา แล้วสังเคราะห์เป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เมื่อได้จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร รูปแบบของหลักสูตร

ส่วนระบบการจัดการเรียนการสอน (เป็นระบบย่อยอยู่ในระบบการวางแผนและออกแบบหลักสูตร) ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน การคัดเลือกยุทธศาสตร์การเรียนการสอน การคัดเลือกแนวทางการประเมินผล การจัดการเรียนการสอน การคัดเลือกเทคนิคการประเมินผล การประเมินผล การเรียนการสอน เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน และในขั้นตอน

สุดท้ายคือการประเมินหลักสูตร เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงเป้าประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร รูปแบบของหลักสูตร จุดมุ่งหมายการเรียนการสอน วัตถุประสงค์การเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบต่อไป รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้ (Oliva, 2009: 138)

แผนภาพ 9 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (ปรับปรุงจาก Oliva. 2009: 138)

5. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของวิชัย วงษ์ใหญ่

วิชัย วงษ์ใหญ่ ได้สรุปแนวคิดและขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554: 57 - 58)

1. คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการและโครงสร้างและการออกแบบหลักสูตรขึ้นมา โดยอาศัยข้อมูลจากสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมปัจจุบัน โดยปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาอย่างสม่ำเสมอ

2. ยกวางเนื้อหาสาระ แต่ละกลุ่มประสบการณ์ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ และแต่ละรายวิชา โดยปรึกษาหารือจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชา คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้กำหนดผลการเรียนรู้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ วางแผนการสอน ทำบันทึกการสอน ผลผลิตสื่อการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

3. นำหลักสูตรที่พัฒนาได้แล้วไปทดลองใช้ในสถานศึกษานำร่อง (สถานศึกษาทดลองใช้หลักสูตรใหม่) โดยคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรกำหนดไว้ ถ้ามีข้อบกพร่องก็ทำการแก้ไข ปรับปรุง โดยปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาอยู่ตลอดเวลา

4. อบรมผู้สอน ผู้บริหารทุกระดับ และบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจหลักสูตรใหม่ เพื่อจะได้ใช้หลักสูตรใหม่ให้ถูกต้องเหมาะสม ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร รวมทั้งการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

5. นำหลักสูตรไปปฏิบัติการสอนที่สถานศึกษาก่อนประการใช้หลักสูตร สนับสนุนให้ผู้บริหารและผู้สอนนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในสถานศึกษาต่อไป กิจกรรมการใช้หลักสูตรใหม่มี 4 ประการคือ

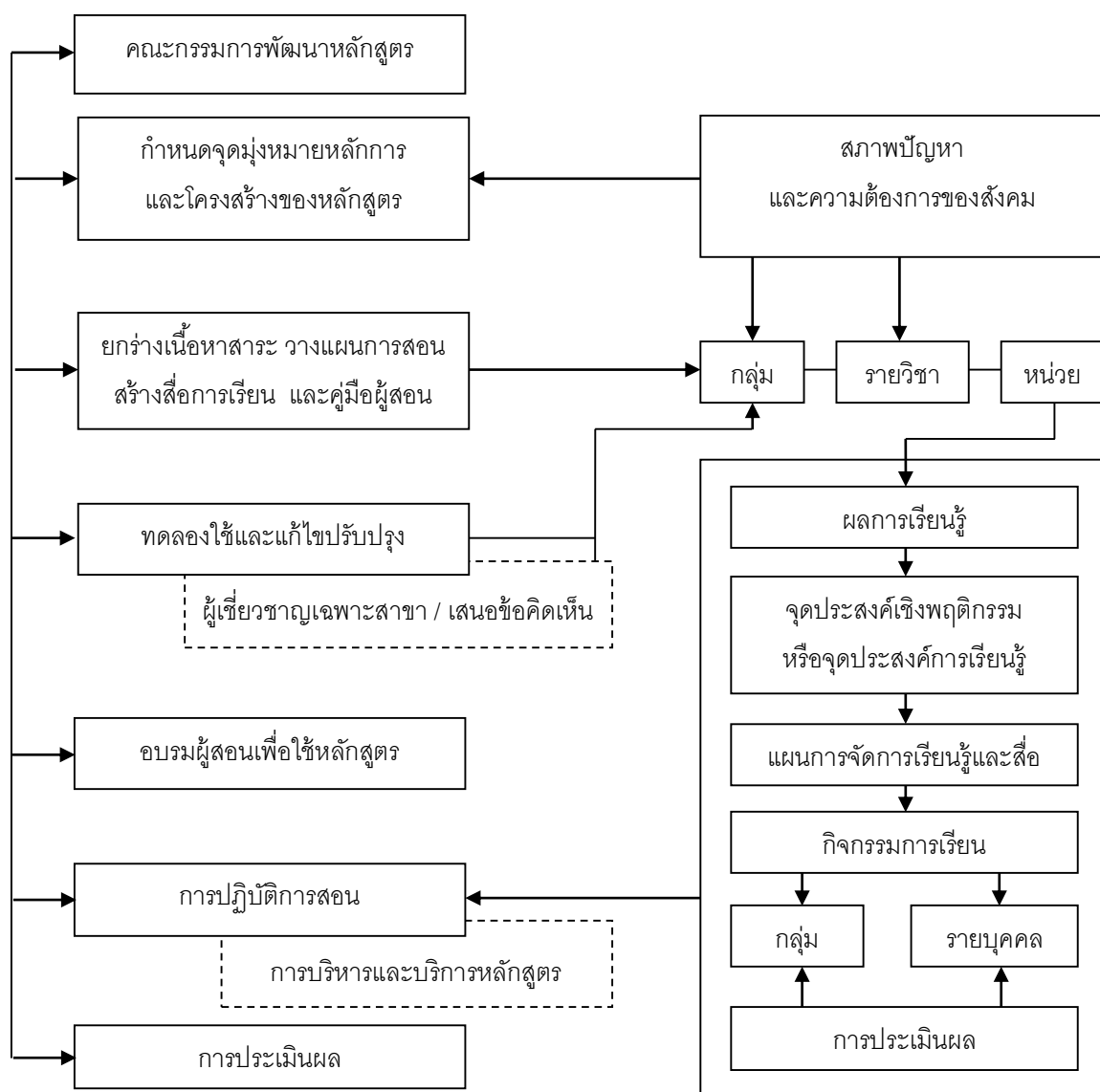
5.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน คือ จัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตร สื่อและอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นที่จะต้องใช้ประกอบการเรียนการสอน

5.2 ผู้บริหารจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เช่น บุคลากร วัสดุหลักสูตร และบริการต่างๆ เริ่มตั้งแต่ อบรมผู้สอน และบุคลากรฝ่ายสนับสนุนการใช้หลักสูตร จัดห้องสมุด ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ แหล่งเรียนรู้ และสื่อการสอนทุกชนิด รวมทั้งจัดงบประมาณสนับสนุนการบริหารหลักสูตร

5.3 การสอน เป็นหน้าที่ของผู้สอนประจำการทั่วไปที่จะต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

5.4 การประเมินผล เพื่อให้ทราบข้อบกพร่องของหลักสูตร แล้วดำเนินการแก้ไขปรับปรุงต่อไป การประเมินผลมี 2 ประเภท คือ การประเมินผลการเรียนของผู้เรียน และการประเมินผล

หลักสูตร การประเมินผลหลักสูตร ได้แก่ การประเมินเอกสารหลักสูตร ประเมินผลการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ ประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ประเมินผลการใช้หลักสูตรในการประเมินผลหลักสูตรนั้นจะต้องประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมปัจจุบันย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เครื่องมือสื่อสาร เครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพแต่ละสาขาวิชา ก็มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสรุปเป็นแผนภาพต่อไปนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2554: 59)

แผนภาพ 10 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของ วิชัย วงษ์ใหญ่

6. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทยเลอร์ มีจุดเด่นอยู่ที่การศึกษาวិเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายการศึกษาชั่วคราว แล้วใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ ปรัชญาสังคมและปรัชญาการศึกษา มากลั่นกรองจุดมุ่งหมายการศึกษาอีกครั้ง จนกระทั่งได้จุดมุ่งหมายการศึกษาที่แท้จริง เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายการศึกษาได้แล้ว จึงนำไปสู่การคัดเลือกประสบการณ์การศึกษา การจัดประสบการณ์การศึกษา และการประเมินผลการศึกษา เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ

รูปแบบการออกแบบหลักสูตรของทาบา แบ่งออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 3) การจัดระบบหรือรูปแบบของหลักสูตร 4) ขอบเขตและการจัดเรียงลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ โดยที่แต่ละระบบ มีความเชื่อมโยงกัน มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ความต้องการ 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การคัดเลือกเนื้อหาสาระ 4) การจัดระบบเนื้อหาสาระ 5) การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 6) การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ 7) การประเมินผล เพื่อตรวจสอบคุณภาพของกิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ว่าบรรลุหรือไม่ โดยการกำหนดสิ่งที่ต้องประเมินและวิธีการประเมิน

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอาเล็กซานเดอร์ มีความเป็นระบบประกอบด้วยระบบหลัก 3 ระบบ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เป็นปัจจัยภายนอก เพื่อนำไปสู่การกำหนดเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ส่งผลไปที่การวางแผน และการออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ การประเมินหลักสูตร และการให้ข้อมูลย้อนกลับไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา มีองค์ประกอบ 3 ส่วนหลักๆ ได้แก่ 1) ระบบการวางแผนและออกแบบหลักสูตร และ 2) ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตร โดยการวางแผนและออกแบบหลักสูตร ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม สังเคราะห์ร่วมกันแล้วกำหนดเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่สะท้อนปรัชญาการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมากำหนดความต้องการของผู้เรียน สังคม และเนื้อหา แล้วสังเคราะห์เป็นเป้าประสงค์ของหลักสูตร เมื่อได้เป้าประสงค์ของหลักสูตรแล้วจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร รูปแบบของหลักสูตร เป้าประสงค์ของการเรียนการสอน ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน แนวทางการประเมินผล การจัดการเรียนการสอน การคัดเลือกเทคนิคการประเมินผล การประเมินผลการเรียนการสอน และการประเมินหลักสูตร

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่ มุ่งเน้นบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม การยกย่องเนื้อหาสาระแต่ละกลุ่มประสบการณ์ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยปรึกษาหารือจากผู้เชี่ยวชาญ การนำหลักสูตรที่พัฒนาได้แล้วไปทดลองใช้ในสถานศึกษานำร่อง การเตรียมความพร้อมด้านผู้สอน ผู้บริหารทุกระดับ และบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจหลักสูตรใหม่ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินผลเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

จากการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการดังกล่าว นำมาสังเคราะห์ จุดเน้นและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 จุดเน้นและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

นักวิชาการ	จุดเน้นของการพัฒนาหลักสูตร	ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
ไทเลอร์	หลักการของไทเลอร์ 4 ประการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การศึกษาวิเคราะห์บริบท 2. การกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราว 3. การกลั่นกรองจุดมุ่งหมายทางการศึกษา 4. การกำหนดจุดมุ่งหมายที่แท้จริง 5. การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ 6. การประเมินผลการศึกษา
ทาบา	การพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบ หน่วยการเรียนรู้การสอน ที่สอดคล้องกับหลักสูตร	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิเคราะห์ความต้องการ 2. การกำหนดวัตถุประสงค์ 3. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ 4. การจัดระบบเนื้อหาสาระ 5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 6. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 7. การประเมินผล
เซเลอร์ และ อาเล็กซานเดอร์	การพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2. การกำหนดเป้าประสงค์ 3. การออกแบบหลักสูตร 4. การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ 5. การประเมินหลักสูตร

ตาราง 1 (ต่อ)

นักวิชาการ	จุดเน้นของการพัฒนาหลักสูตร	ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
โอลิวา	การพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนเชิงระบบ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน สังคม และกำหนดเป้าประสงค์ของการศึกษา 2. การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน สังคม เนื้อหาสาระ และกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3. การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร 4. การกำหนดรูปแบบของหลักสูตร 5. การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ 6. การประเมินหลักสูตร
วิชัย วงษ์ใหญ่	การพัฒนาหลักสูตร โดยคณะกรรมการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง และการออกแบบหลักสูตร 2. การยกร่างเนื้อหาสาระและกิจกรรม 3. การทดลองใช้นำร่อง 4. การเตรียมความพร้อมบุคคลที่เกี่ยวข้อง 5. การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ 6. การประเมินผล

จากการวิเคราะห์จุดเน้นและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร จะพบว่ารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการทั้ง 4 คน มีจุดเน้นร่วมกันคือ *ความเป็นระบบของการพัฒนาหลักสูตร* ซึ่งเมื่อสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการทั้ง 4 คนดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยระบบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน 3 ระบบ ได้แก่ ระบบการออกแบบหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และระบบการประเมินหลักสูตร สำหรับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร จากการสังเคราะห์พบว่า มีลักษณะร่วมกันคือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร 2) การออกแบบหลักสูตร 3) การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และ 4) การประเมินหลักสูตร

ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร

มีลักษณะร่วมกันคือ

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
- 2) การออกแบบหลักสูตร
- 3) การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ
- 4) การประเมินหลักสูตร

บรรณานุกรม

- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อาร์ แอนด์
ปริ้นท์ จำกัด.
- Oliva, P. F. (2009). *Developing the Curriculum* (7thed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Saylor, J. G. & Alexander, W. M. (1974). *Curriculum Planning for schools*. New York: Holt,
Rinehart & Winston.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt Brace
Jovanovich.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: The university of
Chicago press.

การพัฒนาหลักสูตรที่มีระเบียบวิธีชัดเจน
นำมาซึ่งคุณภาพการจัดการศึกษา
และคุณภาพของผู้เรียน

